

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Okul Öncesi Çocuklarının Çekingenlik Davranışları Üzerine Oyun Terapisi Uygulamalarının Etkisi

Effect of Play Therapy Applications on Shyness Behaviors of Pre-school Children

Selda Koçkaya, Diğdem Müge Siyez

Öz

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemde oyun terapisinin çekingenlik davranışı olan bir çocuk üzerindeki etkisinin ebeveyn ve öğretmen değerlendirmeleri aracılığıyla incelenmektir. Araştırma, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Denizli ili Sarayköy ilçesinde bulunan Sarayköy Merkez Mükerrer Tokat Anaokulu'nda öğrenimine devam eden altı yaş grubundan bir çekingen öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tek denekli desenlerden AB deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar, araştırmanın denenceleri doğrultusunda incelendiğinde, çekingenlik davranışı olan okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapisi sonrasında anneden ve öğretmenden alınan değerlendirmeler, duygusal sorunların, akran ilişkileri problemlerinin ortadan kalktığını ve prososyal davranışların büyük oranda arttığını belirlemektedir. Sonuç olarak oyun terapisi programının okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışında anlamlı bir etkisi olduğu saptanmıştır.

Ahahtar sözcükler: Oyun terapisi, okul öncesi dönem, çekingenlik, tek denekli desen.

Abstract

The purpose of this research is to examine the impact of play therapy on a child who have shyness behavior through parent and teacher evaluations in preschool. The research was carried out with the participation of one shy student from six age groups who has been registered at 2014-2015 academic year in Sarayköy Central Mükerrer Tokat Kindergarten in Sarayköy, Denizli. AB experimental design was used from single subject design in the study. When results of the research examined, according to child's mother and teacher, play therapy intervention reduced emotional problems and peer relation problems and caused increase in prosocial behaviors. It could be said that play therapy program might have effective and significant impact on preschool children who have shyness behavior.

Key words: Play therapy, preschool, shyness, single subject design.

OKUL öncesi dönem, oyun dönemi ya da okul öncesi çağı adı verilen üç ile altı yaş arası bu dönem, çocukların etrafındaki nesnelere, malzemelere ve renkleri incelediği ve tercih yapmak üzere fikir yürütmeye başladığı, birçok seçimin başlangıç noktası olan ve bu seçimlerin aracısının oyun ve oyuncak olduğu dönem olarak tanımlanmaktadır (Çe-

likoğlu ve Aksoy 1990, Poyraz 2003). Çocukların yaşamlarında oldukça büyük bir zaman ve yer kaplayan aynı zamanda zevkli bir şekilde hem eğlenip hem öğrendikleri bir etkinlik olan oyun, çocuğun psikomotor, duygusal, sosyal, bilişsel, kişilik ve dil gelişimini sağlamakta, ona olumlu davranışlar ve alışkanlıklar kazandırmaktadır (Sel 2000, Akandere 2002).

Oyunun psikomotor gelişim bakımından önemine bakıldığında çocuklar, oyun oynadıkça ince ve kaba motor becerileri gelişmektedir. Kum, kil, su, hamur, kesme, yapıştırma, çizme, boyama vb. oyunlar çocukların küçük kaslarının gelişimine; top atma, kule yapma, ip atlama vb. oyunlar ise büyük kaslarının gelişimine çok önemli katkılar sağlamaktadır. Bu tür oyunlar özellikle koordinasyon gerektiren etkinlikler olduğundan, çocuklarda el ve göz koordinasyonunun gelişimine önemli katkılar sağlarlar. Aynı zamanda çocuklar, günlük hayatta gerekli olan becerileri (çatal ile yemek yeme gibi) oyun yoluyla deneme ve çalışma imkanı bulmaktadır. Bu durum, gerçek hayatta uygulamaya geçtiğinde çocuğa kolaylık sağlamaktadır. (Sevinç 2004, Koçyiğit ve ark. 2007). Oyunun sosyal ve duygusal gelişim bakımından önemi incelendiğinde çocuklar, oyun yoluyla sevincini, nefretini, sevgi arayışını ve saldırganlık gibi duygularını dışa vurabilmekte ve ifade edebilmektedir. Çocuklar, toplum kurallarını, kişiler arası ilişkileri ve iletişimi en kolay ve zararsız biçimde oyun yoluyla öğrenir. Sıra beklemeyi, paylaşmayı, başkalarının hakkına saygı duymayı, kurallara ve sınırlamalara saygı göstermeyi, düzen ve temizlik alışkanlıklarını edinmeyi, söylenenleri dinlemeyi, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeyi, empati kurmayı, başkalarıyla etkili iletişime geçmeyi toplumsal hayata hazırlanmada en etkili araçlardan olan oyun sırasında öğrenir. (Seyrek 2003).

Bilişsel ve kişilik gelişimi üzerinde oyunun etkisine bakıldığında oyun, çocuğa çevresini araştırma, objeleri tanıma ve problem çözme imkanı sağlamaktadır. Çocuk bu yolla büyüklük, şekil, renk, boyut, ağırlık, hacim, ölçme, sayma, zaman, mekan, uzaklık, uzay gibi pek çok kavramı ve eşleştirme, sınıflandırma, sıralama, analiz, sentez ve problem çözüme gibi birçok zihinsel işlemleri de öğrenir (Akandere 2003). Oyun malzemeleri ve bunlarla oynanan oyunlarda çocuk, sürekli kendi istek ve becerilerini oyuna yansıttığı için kendi kişiliğini ortaya koymakta ve çocuğun özgüveni gelişmektedir (Şahin 2005, Koçyiğit ve ark. 2007, Ramazan ve Unsal 2012). Dil gelişimi üzerinde etkisine bakıldığında ise kendi başına oyun oynayan bir çocuk çoğu zaman oyuncuyla konuşur, dertleşir veya oyuncuyna yüklediği rolün gereği olan ifadelerde bulunur. Sosyal oyunlarda ise dili kullanma gereği daha da fazla ön plana çıkar ve oyun yoluyla çocuğun kelime hazinesi, hikaye anlatma ve anlama becerisi gelişmekte ve iletişim becerilerinin gelişimi desteklenmektedir (Pehlivan 2005).

Okul öncesi dönem çocuklarının kelime dağarcıklarının sınırlı olması bu yaş çocuğun kendini konuşarak ifade etmesini güçleştirmektedir. Dolayısıyla bu duygusal ve davranışsal problemleriyle başa çıkmada bireysel psikolojik danışma çok işlevsel olmaktadır. Okul öncesi dönem çocuğunun kendi dünyalarında olup bitenleri oyunlar aracılığıyla ve/veya sembolik araçlarla (Örn. oyun hamuru, resim, oyuncaklar gibi) aktarmaları duygusal ve davranışsal problemleri olan çocuklarla çalışırken oyun terapisini kullanmanın etkili olabileceğini göstermektedir. (Buchalter 2004, Sherwood 2004, Terwiel 2010). Okul öncesi dönem çocuğunun oyun terapısından yararlanabileceği durumlar arasında;

- Aşırı kızgınlık, endişe, üzüntü ya da korku
- Saldırgan davranış (kendine ya da diğerlerine zarar verme)

- Ayrılma korkusu
- Aşırı çekingenlik
- Davranışsal gerileme (alt ıslatma, parmak emme, vb gibi)
- Özgüven sorunları
- Uyku, yeme ya da tuvalet sorunları
- Cinsel davranışlarla ve düşüncelerle aşırı meşgul olma
- Ailede yaşanan değişimlere uyum sağlamada yaşanan sorunlar
- Fiziksel nedeni olmayan mide bulantıları, baş ağrıları gibi rahatsızlıklar yer almaktadır (Pelham 1972, Johnson ve Stockdale 1975, Axline 1983, Beers 1985, Landreth 2002, Günel 2003, Bratton ve ark. 2005).

Okul öncesi dönemde çekingenlik çok sık rastlanılan bir problemdir. Çekingen çocukların;

- Sosyal ortamlardan kendini geri çekme,
- Çok yakını dışındaki diğer insanlarla aynı ortamı paylaşmaktan çekinme,
- Başka insanlarla bir ilişki içine girmek istememe, başkalarının olumsuz değerlendirilmeye aşırı duyarlı olma,
- Kendilerini sözlü olarak ifade etmektен çekinme,
- Kendilerine soru sorulduğunda genellikle cevaplandırmaktan kaçınma, başlarını öne eğme, göz ve ya baş hareketi ile cevaplandırmakla yetinme gibi özellikleri vardır (Avşar 2012).

Çekingenliğin azaltılmasında ve bu problem davranışın geriletmesinde oyun terapisi uygulamalarının etkili olabileceği ve oyun terapisinin yararlı olabileceği durumlar arasında çekingenliğin yer aldığı görülmektedir (Bratton ve ark. 2005). Çocuklarla yaşanan problemlerde oyun terapisi uygulamalarına yönelik araştırmalar bulunurken (Schottelkorb 2007, Bratton ve ark. 2010, Swan 2011, Montemayor 2014) çekingen çocuklarla yürütülen oyun terapisine alan yazın taramasında rastlanılmamıştır. Bu yönüyle araştırmamızın alan yazınına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı, okul öncesi dönemde oyun terapisinin çekingenlik davranışı olan bir çocuk üzerindeki etkisinin ebeveyn ve öğretmen değerlendirmeleri aracılığıyla incelenmesidir. Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1. Oyun terapisinin okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışları üzerindeki etkisine bağlı olarak duygusal problemlerinde azalma olacaktır.
2. Oyun terapisinin okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışları üzerindeki etkisine bağlı olarak akran ilişkileri ile ilgili sorunlarında azalma olacaktır.
3. Oyun terapisinin okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışları üzerindeki etkisine bağlı olarak prososyal davranışlarında artış olacaktır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, okul öncesi dönemde oyun terapisinin çekingenlik davranışı olan bir çocuk üzerindeki etkisi, ebeveyn ve öğretmen değerlendirmeleri aracılığıyla incelenmektedir. Bu etkiyi incelemek amacıyla tek denekli araştırma deseni kullanılmıştır. Bu çalışmada yöntem olarak bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenin etkisini araştırmak için AB modeli seçilmiştir. Tek denekli araştırma desenleri arasında yer alan AB modelinde A başlama düzeyi evresini B ise uygulama evresini tanımlamaktadır.

Başlama düzeyi evresinde bağımlı değişken, doğal süreçte gözlenir ve kaydedilir. İkinci evrede ise bağımsız değişken uygulanır ve uygulama sırasında bağımlı değişken gözlenmeye ve kaydedilmeye devam edilir (Kırcaali-İftar ve Tekin 1997).

Bu makale, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Diğdem Müge SİYEZ danışmanlığında Uzman Psikolojik Danışman Selda KOÇKAYA'nın Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü 16.02.2016 tarih 7/10-3 sayılı yönetim kurulu kararı sonucunda tezinin başarılı bulunmuş olması sonucu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Katılımcılar

Araştırma Denizli İli, Sarayköy İlçesi, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul öncesi eğitim veren Sarayköy Merkez Mükerrer Tokat Anaokulu'nda gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya öğretmen ve veli gözlemleri ile belirlenen bir çekingen öğrenci, sınıf öğretmeni ve veli katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Güçler ve Güçlükler Anketi

Çocuk ve ergenlerle psikolojik ve psikiyatrik araştırmalarda kullanmak ve klinik izlem sırasında davranışsal ve duygusal sorunları taramak için, güvenilir ve geçerli gereklere gereksinim vardır. Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) "Strength and Difficulties Questionnaire - (SDQ)" İngiliz psikiyatrist Robert Goodman tarafından 1997 yılında geliştirilmiştir (Goodman 1997, Goodman ve ark. 1998, Goodman 1999, Goodman ve Scott 1999). GGA'da bazıları olumlu, bazıları ise olumsuz davranış özelliklerini sorgulayan 25 soru yer almaktadır. Bu sorular hem uygun tanısal ölçütler, hem de faktör analizi sonuçlarına göre her biri beş soru içeren beş alt başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar; dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, davranış sorunları, duygusal sorunlar, akran sorunları ve prososyal davranışlardır. Duygusal problemler, akran ilişkileri, davranış sorunları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite alt boyutlarında puanların artması sorunların arttığı anlamına gelirken prososyal davranış alt boyutunda puanların artması prososyal davranışların arttığı anlamına gelmektedir.

Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Güvenir ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlığına ilişkin güvenilirlik çalışmalarında, toplam güçlük puanı için Cronbach alfa katsayısı 0.84, Dikkat eksikliği ve Hiperaktivite alt boyutu için 0.80, Prososyal Davranışlar alt boyutu için 0.73, Duygusal Problemler alt boyutu için 0.73, Davranış Sorunları alt boyutu için 0.65, Akran İlişkileri alt boyutu için 0.37 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak için GGA ile Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (CBCL) ile korelasyonları hesaplanmıştır. Duygusal Sorunlar ve İç Yönelim arasındaki 0.72, Davranış Sorunları ve Dışa Yönelim arasında 0.76, Dikkat Dağınıklığı ve Aşırı Hareketlilik ile Dikkat Sorunları arasında 0.71, Akran İlişkileri ile Sosyal Sorunlar arasında 0.46 korelasyon ve Toplam güçlük puanı 0.80 olarak hesaplanmıştır. Bu korelasyonlar ölçeğin geçerli olduğunu göstermektedir (Güvenir ve ark. 2008).

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada öğrencinin demografik (yaş, cinsiyet, doğum tarihi, çocuğun bakımının cinsi ve anaokulunda geçirdiği saat sayısı, çocuğun evde sürekli beraber yaşadığı bireyler, anne ve babanın gelir ve eğitim durumu) bilgilerini almak üzere araştırmacı tarafından

geliştirilen 15 maddelik form hazırlanmıştır. Bu formda ilk 7 madde çocuğu tanımaya yönelik, sonraki 8 madde ise aileyi tanımaya yönelik maddelerden hazırlanmıştır.

Uygulama Süreci

Araştırmada kullanılan oyun terapisi programı ile çekingen bir okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışını azaltmak hedeflenmektedir. Bu hedefi gerçekleştirmek için 6 oturum geliştirilmiş olan programda iletişim kurma, kendini ifade etme (duyguları tanıma ve duyguları ifade etme, düşüncelerini ifade etme), grup ile etkileşim, sosyalleşme becerilerini içeren etkinlikler yer almaktadır. Birinci oturumda, öğrenci ve uygulayıcının tanışma ve ısınmasını sağlamak amacıyla “Oyun Hamuru Karalama Tekniği” adlı etkinlik uygulanmıştır. Olumlu sosyal (prososyal) davranış ve akran ilişkileri geliştirme amacıyla ikinci oturumda “Merhaba” adlı etkinlik; üçüncü oturumda ise “Kendini Tanıt” adlı etkinlik uygulanmıştır. Çocuğun duygusal problemlerini azaltma, kendisinin ve başkalarının duygularını tanıma ve ifade etme becerisini geliştirmek amacıyla dördüncü oturumda “Duygu Etiketleri” adlı etkinlik; beşinci oturumda ise “Beni Güldür” ve “Duygularımı Tanırım” adlı etkinlikler uygulanmıştır. Son oturumda ise çocuğun kendi güçlerinin farkına varma ve kendine güvenini sağlaması amacıyla “Süper Ben” adlı etkinlik uygulanmıştır.

Pilot Uygulama

Oyun terapisi programının pilot uygulaması 2014-2015 eğitim öğretim yılında uygulanmanın yapıldığı anaokuluna devam eden öğretmen gözlemi ile belirlenen 6 yaşında bir başka çekingen öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama ile birlikte oyun terapisi programının 6 yaş grubu çocuklara uygulanabilir olduğu ve öğrenciler tarafından yaş düzeyine uygun olup anlaşılabilirliği belirlenmiştir.

Asıl Uygulama

Bu araştırmada, uygulama yapılan öğrenci, her biri 40 dakika süren ve 6 oturumdan oluşan oyun terapisi uygulamalarına katılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanıp planlanan oyun terapisi programının temelinde oturumlar ilerlemiştir. Anketin nasıl doldurulacağı ile ilgili veli ve öğretmen araştırmacı tarafından bilgilendirilmiştir. Öğrenciden işlem öncesi üç hafta olmak üzere üç ölçüm alınmış, ölçümlerin puanlarının kararlılık gösterdiği tespit edilmiş ve bir sonraki hafta uygulamaya başlanmıştır. Uygulama aşamasına geçildiğinde 6 hafta boyunca her oturumdan sonra ölçüm almaya devam edilmiştir.

Verilerin Analizi

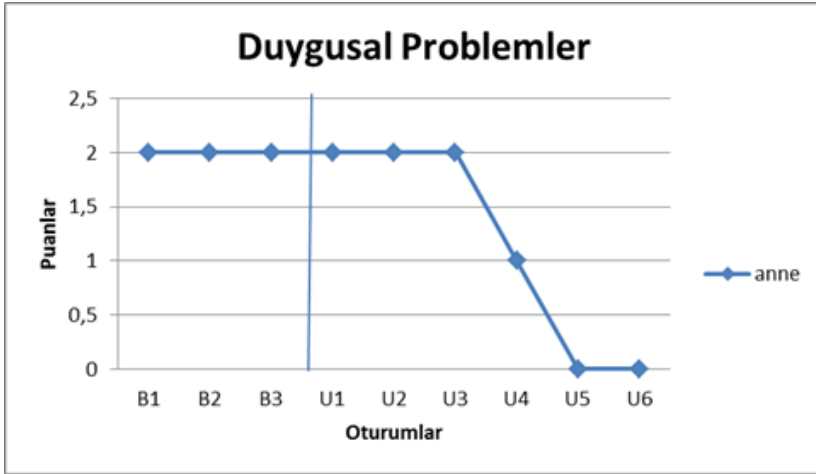
Tek denekli araştırma verilerinin analizi grafiksel analiz yoluyla yapılmaktadır. Tek denekli araştırma desenlerinden yaygın olarak kullanılan grafikler; çizgi grafiği, sütun grafiği ve yığılımlı grafik olmak üzere üçe ayrılır. Çizgi grafiği tek denekli araştırmalarda en yaygın kullanılan grafik çeşididir. Çizgi grafiği, her bir evrendeki veri noktalarının birleştirilmesiyle oluşur. Veri noktalarının birleşmesiyle oluşan çizgilere grafik çizgisi denmektedir (Kırcaali-İftar ve Tekin 1997). Bu araştırmada verilerin analizi için çizgi grafiği kullanılmaktadır.

Bulgular

Araştırmanın birinci denencesi “Oyun terapisinin okul öncesi dönem çocuğunun çekin-

genlik davranışları üzerindeki etkisine bağlı olarak duygusal problemlerinde azalma olacaktır. “ şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna oyun terapisi programı ile gerçekleştirilen uygulama sürecinde duygusal problemlere yönelik başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde anne ve öğretmen tarafından yapılan değerlendirmeler aşağıda verilmiştir.

Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapisi programı ile duygusal problemlere yönelik etkisine ilişkin başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde anneye ait puanlar Şekil 1’de yer almaktadır.

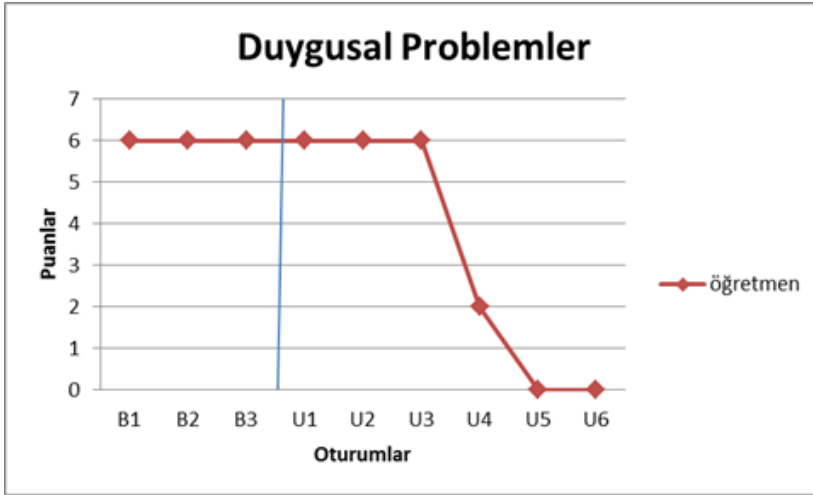


Şekil 1. Okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sürecinde duygusal problemlere ilişkin anneye ait başlama düzeyi evresi(B) ve uygulama evresi(U) puanları.

Şekil 1’de yer alan grafikte görüldüğü gibi başlama düzeyi evresinde uygulama yapmadan önce üç oturum GGA ile anneden veri toplanmıştır. Anneden alınan ölçümler sonucunda üç oturum üst üste ölçülen puanlar kararlılık göstermiş olup başlama düzeyi puanı ikidir. Sonrasında uygulama evresine geçilip birer hafta arayla yapılan uygulamalar sonrasında ölçümler almaya devam edilmiştir. Uygulama evresinin birinci, ikinci ve üçüncü oturumunda veriler başlama düzeyi evresindeki puanla aynı kalırken dördüncü oturumda bir puan azalmıştır. Beşinci ve altıncı oturumlarda ise sıfıra düşmüştür. Anneden alınan verilere göre duygusal problemlerin son iki oturumda tamamen ortadan kalktığı görülmüştür. Elde edilen bulgular, okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sonrasında, anneden alınan verilere göre duygusal problemlerin tamamen ortadan kalktığını belirlemektedir.

Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapisi programı ile duygusal problemlere yönelik etkisine ilişkin başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde öğretmene ait puanlar Şekil 2’de yer almaktadır. Şekil 2’de yer alan grafikte görüldüğü gibi başlama düzeyi evresinde uygulama yapmadan önce üç oturum GGA ile öğretmenden veri toplanmıştır. Öğretmenden alınan ölçümler sonucunda üç oturum üst üste ölçülen puanlar kararlılık göstermiş olup başlama düzeyi puanı altıdır. Sonrasında

uygulama evresine geçilmiş ve birer hafta arayla yapılan uygulamalar sonrasında ölçümler alınmaya devam etmiştir. Uygulama evresinin birinci, ikinci ve üçüncü oturumunda veriler başlama düzeyi evresindeki puanla aynı kalırken dördüncü oturumda bir puan azalmıştır. Beşinci ve altıncı oturumlarda ise sifıra düşmüştür. Öğretmenlerden alınan verilere göre duygusal problemlerin son iki oturumda tamamen ortadan kalktığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sonrasında, öğretmenden alınan verilere göre duygusal problemlerin tamamen ortadan kalktığını göstermektedir. Anne ve öğretmenden alınan veriler karşılaştırıldığında anneden alınan puanların iki puandan sifıra düştüğü, öğretmenden alınan puanların ise altıdan sifıra düştüğü görülmüştür. Bu durum okuldaki ortamda duygusal problemlerin eve göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak grafikler incelendiğinde anne ve öğretmenden alınan verilerin birbiriyle tutarlı olduğu ve her ikisinde de duygusal problemlerin tamamen ortadan kalktığı görülmektedir.



Şekil 2. Okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sürecinde duygusal problemlere ilişkin öğretmene ait başlama düzeyi (B) ve uygulama evresi (U) puanları.

Araştırmanın ikinci denencesi “Oyun terapisinin okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışları üzerindeki etkisine bağlı olarak akran ilişkileri ile ilgili sorunlarında azalma olacaktır.” şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna oyun terapisi programı ile gerçekleştirilen uygulama sürecinde akran ilişkilerine yönelik başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde anne ve öğretmen tarafından yapılan değerlendirmeler aşağıda verilmiştir. Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapisi programı ile akran ilişkilerine yönelik etkisine ilişkin başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde anneye ait puanlar Şekil 3’de yer almaktadır.

Şekil 3’de yer alan grafikte görüldüğü gibi başlama düzeyi evresinde uygulama yapmadan önce üç oturum GGA ile anneden veri toplanmıştır. Anneden alınan ölçümler

sonucunda üç oturum üst üste ölçülen puanlar kararlılık göstermiş olup başlama düzeyi puanı dörttür. Daha sonra uygulama evresine geçilmiştir. Birer hafta arayla yapılan uygulamalar sonrasında ölçümler alınmaya devam etmiştir. Uygulama evresinin birinci ve ikinci oturumunda veriler başlama düzeyi evresindeki puanla aynı kalırken üçüncü oturumda bir puan azalmıştır. Dördüncü oturumda ise iki puan daha azalmış olup beşinci ve altıncı oturumlarda sıfıra düşmüştür. Anneden alınan verilere göre akran ilişkileriyle ilgili problemlerinin son iki oturumda tamamen ortadan kalktığı görülmektedir. Elde edilen bulgular, okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sonrasında, anneden alınan verilere göre akran ilişkileri ile ilgili sorunlarının tamamen ortadan kalktığını tespit etmektedir.



Şekil 3. Okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sürecinde akran ilişkilerine ilişkin anneye ait başlama düzeyi evresi(B) ve uygulama evresi(U) puanları.

Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapisi programı ile akran ilişkilerine yönelik etkisine ilişkin başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde öğretmene ait puanlar Şekil 4’de yer almaktadır.

Şekil 4’te yer alan grafikte görüldüğü gibi başlama düzeyi evresinde uygulama yapmadan önce üç oturum GGA ile öğretmenden veri toplanmıştır. Öğretmeden alınan ölçümler sonucunda üç oturum üst üste ölçülen puanlar kararlılık göstermiş olup başlama düzeyi puanı beştir. Sonrasında uygulama evresine geçilmiştir ve birer hafta arayla yapılan uygulamalar sonrasında ölçümler alınmaya devam etmiştir. Uygulama evresinin birinci, ikinci ve üçüncü oturumunda veriler başlama düzeyi evresindeki puanla aynı kalırken dördüncü oturumda bir puan azalmıştır. Beşinci ve altıncı oturumlarda ise sıfıra düşmüştür. Öğretmeden alınan verilere göre akran ilişkileri ile ilgili problemlerin son iki oturumda tamamen ortadan kalktığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sonrasında, öğretmenden alınan verilere göre akran ilişkileri ile ilgili sorunların tamamen ortadan kalktığını göstermektedir. Anne ve öğretmenden alınan

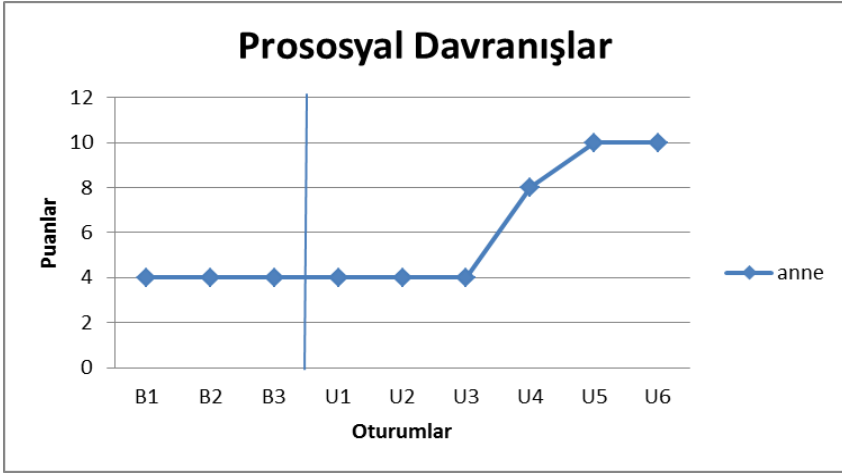
veriler karşılaştırıldığında anneden alınan puanların dörtten puandan sıfıra düştüğü, öğretmenden alınan puanların ise beşten sıfıra düştüğü görülmüştür. Bu durum okuldaki ortamda akran ilişkileri problemlerinin eve göre biraz daha fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca grafikler incelendiğinde anne ve öğretmenden alınan verilerin birbiriy-le tutarlı olduğu, her ikisinde de sorunun ortadan kalktığı görülmektedir.



Şekil 4. Okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapi programı sürecinde akran ilişkilerine ilişkin öğretmene ait başlama düzeyi evresi(B) ve uygulama evresi(U) puanları.

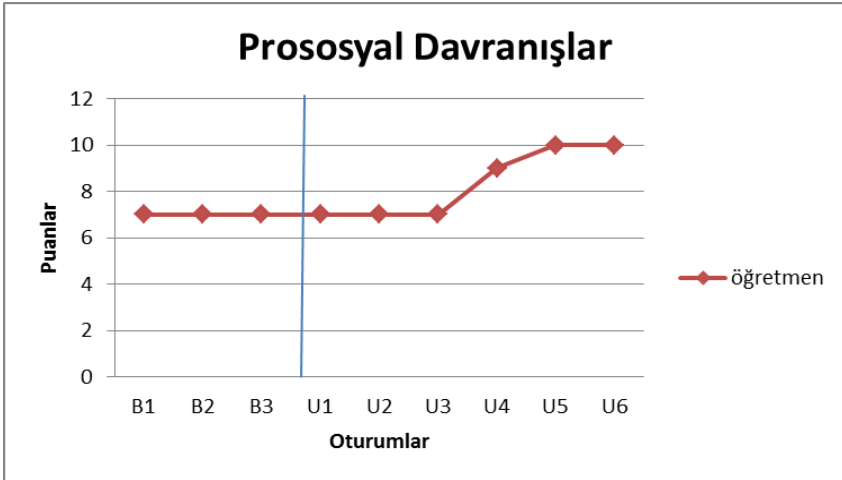
Araştırmanın üçüncü denencesi “Oyun terapisinin okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışları üzerindeki etkisine bağlı olarak prososyal davranışlarında artış olacaktır.” şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna oyun terapi programı ile gerçekleştirilen uygulama sürecinde prososyal davranışlara yönelik başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde anne ve öğretmen tarafından yapılan değerlendirmeler aşağıda verilmiştir. Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapi programı ile prososyal davranışlara yönelik etkisine ilişkin başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde anneye ait puanlar Şekil 5’de yer almaktadır.

Şekil 5’te yer alan grafikte görüldüğü gibi başlama düzeyi evresinde uygulama yapmadan önce üç oturum GGA ile anneden veri toplanmıştır. Anneden alınan ölçümler sonucunda üç oturum üst üste ölçülen puanlar kararlılık göstermiş olup başlama düzeyi puanı dörttür ve sonrasında uygulama evresine geçilmiştir. Birer hafta arayla yapılan uygulamalar sonrasında ölçümler alınmaya devam etmiştir. Uygulama evresinin birinci, ikinci ve üçüncü oturumunda veriler başlama düzeyi evresindeki puanla aynı kalırken üçüncü oturumda dört puan artmıştır. Beşinci ve altıncı oturumda ise iki puan daha artmış olup on puana yükselmiştir. Anneden alınan verilere göre prososyal davranışların son iki oturumda altı puan arttığı görülmektedir. Elde edilen bulgular, okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapi programı sonrasında, anneden alınan verilere göre prososyal davranışların büyük oranda arttığını göstermektedir.



Şekil 5. Okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapi programı sürecinde sosyal davranışlarına ilişkin anneye ait başlama düzeyi evresi(B) ve uygulama evresi(U) puanları.

Araştırmada yer alan okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapi programı ile sosyal davranışlara yönelik etkisine ilişkin başlama düzeyi ve uygulama evrelerinde öğretmene ait puanlar Şekil 6'de yer almaktadır.



Şekil 6. Okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapi programı sürecinde sosyal davranışlarına ilişkin öğretmene ait başlama düzeyi evresi(B) ve uygulama evresi(U) puanları.

Şekil 6'de yer alan grafikte görüldüğü gibi başlama düzeyi evresinde uygulama yapmadan önce üç oturum GGA ile öğretmenden veri toplanmıştır. Öğretmeden alınan

ölçümler sonucunda üç oturum üst üste ölçülen puanlar kararlılık göstermiş olup başlama düzeyi puanı yedidir ve daha sonrasında uygulama evresine geçilmiştir. Birer hafta arayla yapılan uygulamalar sonrasında ölçümler alınmaya devam etmiştir. Uygulama evresinin birinci, ikinci ve üçüncü oturumunda veriler başlama düzeyi evresindeki puanla aynı kalırken dördüncü oturumda iki puan artmıştır. Beşinci ve altıncı oturumlarda iki puan daha artarak on puana yükselmiştir. Öğretmenlerden alınan verilere göre prososyal davranışların büyük oranda arttığı görülmektedir. Elde edilen bulgular, okul öncesi dönem çocuğuna çekingenlik davranışını azaltmaya yönelik uygulanan oyun terapisi programı sonrasında, öğretmenlerden alınan verilere göre prososyal davranışların arttığını göstermektedir. Anneden ve öğretmenden alınan veriler karşılaştırıldığında, anneden alınan puanlar dört puandan on puana yükselirken öğretmenden alınan puanların ise yediden ona yükseldiği görülmektedir. Bu durum okulda prososyal davranışların zaten yüksek bir düzeyde olduğunu ve daha yüksek bir düzeye ulaştığını, evde ise prososyal davranışların daha düşük olduğunu ve uygulama sonrasında daha yüksek bir düzeye ulaştığını göstermektedir. Ayrıca grafikler incelendiğinde anne ve öğretmen alınan verilerin birbiriyle tutarlı olduğu, her ikisinde de prososyal davranışların arttığı görülmektedir.

Tartışma

Bu çalışmada, çekingen bir okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışını azaltmada oyun terapisinin etkililiği incelenmiştir. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar, araştırmanın denenceleri doğrultusunda incelendiğinde, çekingen bir okul öncesi dönem çocuğuna uygulanan oyun terapisi sonrasında anneden ve öğretmenden alınan değerlendirmeler, duygusal sorunların, akran ilişkileri problemlerinin ortadan kalktığını ve prososyal davranışların büyük oranda arttığını belirlemektedir.

Alan yazınına bakıldığında oyun terapisi uygulamalarının çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarının azaltılmasında ve ortadan kaldırılmasında etkili olduğu görülmektedir. Alan yazında yer alan bu çalışmalara bakıldığında; Montemayor (2014), okul öncesi dönemde davranış problemleri olan çocuklar üzerinde, Swan (2011), zihinsel engelli çocuklarda problem davranışlar üzerinde, Schottelkorb (2007), ilkökul çocuklarında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) üzerinde, Beers (1985), saldırgan davranış gösteren bir çocuk üzerinde, Oualline (1976), uyumsuz okul davranışı gösteren sağır çocuklar üzerinde, Johnson ve Stockdale (1975), hastaneye yatırılan ve kaygılı olan çocuklar üzerinde, Pelham (1972), anaokulunda sosyal uyum sağlayamayan çocuklar üzerinde, Chinesh ve arkadaşlarının (2013), okul öncesi çocukların ilişkisel ve duygusal becerilerini geliştirmeye yönelik, Tayndall-Lind, Landreth ve Giordano (2001), aile içi şiddete tanık olmuş çocuklar üzerinde, Jackson ve arkadaşları (1999), bir okul öncesi çağındaki yüksek düzey stres üzerinde, Perez (1988), cinsel istismara maruz kalmış çocuklar üzerinde, Wakaba'nın (1983) yaptığı araştırma kekeleyen çocuklar üzerinde, Bouillion (1974), konuşma ve dil gecikmesi olan çocuklar üzerinde, Schopler ve arkadaşları (1971), otizm ve psikotizm tanısı almış çocuklar ile, Gibbs (1945), yaygın kaygı ve davranış bozuklukları üzerinde, Fleming ve Snyder (1947), sosyal uyum ile ilgili, Mehlman (1953), davranış sorunları olan zihinsel engelli çocuklar üzerinde, Myers (1971), zihinsel engelli çocuklarla duygusal uyum üzerine bireysel ve grup oyun terapisinin etkililiğini incelemişler ve etkili olduğu bulgularını elde etmişlerdir.

Sezici'nin (2013) yaptığı araştırmada, Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisine göre temellendirilmiş oyun terapisinin okul öncesi çocuklarda sosyal, duygusal, davranış becerileri üzerindeki etkinliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucuna bakıldığında, son testte ve tekrar testte, deney ve kontrol grubundaki çocukların puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve deney grubundaki çocukların alt boyutlardan aldıkları puan ortalamaları oyun hamuru çalışması sonunda düzenli olarak artmış ve oyun terapisinin okul öncesi çocuklarda sosyal, duygusal ve davranış becerilerini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Sosyal Bilişsel Öğrenme Teorisine temellendirilmiş Oyun Hamuru Çalışma Programının okul öncesi çocukların sosyal, duygusal ve davranış becerilerini geliştirmeleri için etkin bir program olması nedeniyle kullanılabileceği görülmüştür. Yapılan çalışma, bu araştırmanın denencelerini destekler niteliktedir.

Bu araştırmada, alan yazınından farklı olarak, okul öncesi dönemde çekingenlik davranışı üzerine oyun terapisinin etkisi incelenmiştir. Bu araştırma, oyun terapisinin etkili olduğunu ve başka ortama, kişilere ve yaş düzeylerine genellenebileceğini, çekingenlik davranışını azaltmanın kısa sürede gerçekleştiğini, araştırma bulgularının diğer alan yazındaki diğer araştırmaların bulgularıyla örtüşüğünü, öğretmen ve anneden alınan değerlendirmeler ile araştırmada yer alan deneye katkı sağladığını gösterir niteliktedir. Ayrıca Türkiye'de oyun terapisinin etkinliğini değerlendirmek üzere sadece Sezici'nin (2013) bir araştırması bulunmaktadır. Bu açıdan araştırmanın oyun terapisinin etkililiği konusunda alan yazına katkı sağlayacağı söylenebilir.

Araştırmada olumsuz davranışlarda azalmanın üçüncü oturumdan sonra başladığı gözlenmektedir. Yapılan araştırmalarda (Montemayor 2014, Swan 2011, Schottelkorb 2007, Beers 1985) böyle bir benzerliğin görülmediği, oturumlardaki değişimlerin bir istikrarının olmadığı ve değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum, öğrencinin çekingenlik davranışı sebebiyle güvenin oluşma sürecinin üç oturum sürüp bu oturumlarda direnç gösterdiği, güven oluştuğundan sonra değişimin başladığı şeklinde düşünülebilir.

Anne ve öğretmen değerlendirmeleri karşılaştırıldığında birbirine paralel oldukları görülmektedir. Alt problemler incelendiğinde bir sorunda azalma meydana geldiğinde hem anne hem öğretmen değerlendirmelerinde azalma olduğu gözlenmektedir. Bu durum anne ve öğretmen değerlendirmelerinin birbiriyle tutarlı olduğunu ve araştırmanın etkililiğini göstermektedir. Anne değerlendirmelerinin evdeki gözlemler, öğretmen değerlendirmelerinin okuldaki gözlemler olduğu düşünüldüğünde duygusal sorunlar ve akran ilişkileri problemlerinin okulda daha fazla, evde okula göre daha az olduğu gözlenirken prososyal davranışların okulda daha yüksek düzeyde, evde okula göre daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum duygusal ve akran ilişkileri sorunlarının okulda eve göre daha çok yaşandığını fakat prososyal davranışlar ile ilgili sorunların ise evde okula göre daha çok yaşandığını göstermektedir.

Genel olarak tüm etkinlikler çocuğun aktif rol üstleneceği şekilde planlanmıştır. Fakat çocuğun ilk üç oturumdaki etkinliklerde çok fazla aktif olarak yer almadığı gözlenmiştir. İlk oturumlarda yaşanan bu sürecin güven oluşumuna ve çocuğun çekingen olmasına bağlı yaşandığı düşünülmektedir. Güven oluşumundan sonra çocuğun diğer oturumlardaki etkinliklerde daha aktif katılımının olduğu görülmüş ve çekingen davranışında azalma gözlenmiştir. Başlangıçta iletişim kurmakta zorlanan, göz teması çok fazla kurmayan çocuk, oturumlar ilerledikçe ve uygulanan etkinliklerle birlikte iletişim

becerilerini kazanıp kendisini daha iyi ifade etmeye başlamıştır. Ayrıca oyun terapisi programıyla birlikte çocuğun okul öncesi eğitimine devam etmesi ve bulunduğu sosyal ortamın da çekingenlik davranışını azaltmada önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk sınırlılık, araştırmada kullanılan desen ile ilgilidir. AB deseni bu araştırmanın sonuçlarının genellenmesini ve değişikliğin uygulanan bağımsız değişkenden kaynaklanıp kaynaklanmadığını belirlemeyi güçleştirmektedir. İkinci sınırlılık denek sayısıdır. Fakat zaman darlığı, altı oturumluk bir oyun terapisi uygulaması için yer ve öğrenci ayarlanması, bu ayarlanma sürecinde başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesi şartı gereği tek bir öğrenciye uygulama yapılmıştır. Ayrıca tek denekli deneysel desende yapılan çalışmaların az olması sebebiyle alana katkı sağlayacağı düşüncesiyle AB deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları, başka çekingen çocuklarla tekrarlanması ile giderilerek sonuçların genellenebilirliğini sağlayabilir. Üçüncü sınırlılık ise izlemenin yapılamamasıdır. İzleme ile çocuğa kazandırılan davranışın devam edip etmediği belirlenmek istenmiştir fakat öğrenciye ulaşılamadığından yoklama alınamamıştır. Bu sebeple bundan sonra bu uygulamada çalışacaklar için birden fazla çocuğa uygulanması ve tek denekli desenlerden izleme oturumları olan ABA deseninin kullanılması önerilmektedir.

Okul öncesi dönemde oyun terapisinin etkililiğini belirlemek adına hazırlanan oyun terapisi programları karşılaşılan farklı problem alanlarında uygulanabilir. Bu sayede oyun terapisinin etkililiği ile ilgili alan yazınına katkı arttırılabilir. Ayrıca farklı bir terapi yöntemi (Çözüm odaklı kısa süreli danışma, Gestalt terapi gibi) ile karşılaştırmalı bir araştırma yapmak oyun terapisinde farklı tekniklerin kullanımı ve terapiler arasında kıyaslama yapmak açısından yararlı olabilir.

Oyun terapisi ile ilgili Türkiye’de çok fazla çalışma olmamasına rağmen oyun terapisi ile ilgili Türkçe yayınların basılması, eğitimlerin açılması ile oyun terapisine olan ilginin giderek arttığı ve bundan sonra çalışma sayısının daha da artacağı düşünülmektedir. Özellikle çocuklarla çalışan uzmanlar için oyun terapisi becerilerinin gerekli ve önemli bir araç olduğu görülmektedir. Bu yüzden oyun terapisi eğitimlerinin yaygınlaşmasının psikolojik danışmanların, psikologların, eğitimcilerin bu alanda beceri kazanmaları açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yapılan metaanaliz çalışmaları, ebeveynlere yardımcı terapist olarak oyun terapisi becerileri öğretilerek hareket etmeleri istendiğinde, çalışmalarda daha yüksek etki büyüklüklerinin olduğunu göstermektedir (Bratton ve arkadaşları, 2010). Bundan yola çıkarak ebeveynleri çocukların tedavisine dahil etmenin önemli olduğu görülmektedir ve ebeveynlerinde oyun terapisi sürecine dahil olduğu bir çalışmanın yapılabileceği öngörülmektedir. Sonuç olarak bulgular, araştırmada belirlenen denenceler gerçekleştirilerek oyun terapisinin bir okul öncesi dönem çocuğunun çekingenlik davranışını azaltmada etkili olduğu tespit edilerek araştırmanın denencelerinin doğrulandığını göstermektedir..

Kaynaklar

- Akandere M (2002) Sportif Oyunlara Hazırlayıcı Toplu Eğitimsel Oyunlar. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
 Akandere M (2003) Eğitici Okul Oyunları. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
 Avcı NÖ (2012) Çekingenlik. Eğitimde Yansımalar Dergisi, 32:5-6.
 Axline V (1948) Some observations on play therapy. J Consult Psychol, 11:61-69.
 Beers P (1985) Focused videotape feedback psychotherapy as compared with traditional play therapy in treatment of the oppositional disorder of childhood (Doctoral thesis). Illinois, University of Illinois at Urbana-Champaign.

- Bratton SC, Ray D, Rhine T, Jones L (2005) The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Prof Psychol Res Pr*, 36:376-390.
- Bratton SC, Baggerly JN, Ray DC (2010) *Child-Centered Play Therapy Research*. Washington DC, American Psychological Association.
- Buchalter SI (2004) *A Practical Art Therapy*. London, Jessica Kingsley Publishers.
- Çelikoğlu C (1990) 3-6 yaş arası çocukların oyuncak tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkisinin incelenmesi (Uzmanlık tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Goodman R (1997) The strengths and difficulties questionnaire: a research note. *J Child Psychol Psychiatry*, 38:581-586.
- Goodman R, Meltzer H, Bailey V (1998) The strengths and difficulties questionnaire: a pilot study on the validity of the self-report version. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 7:125-130.
- Gürnal Ş (2003) Oyun ve terapi bir arada. *Çocuk ve Aile Dergisi*, 64:25-28.
- Johnson P, Stockdale D (1975) Effects of puppet therapy on palmar sweating of hospitalized children. *Johns Hopkins Med J*, 137:1-5.
- Kırcaali-İftar G, Tekin E (1997) *Tek Denekli Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Koçyiğit S, Tuğluk MN, Kök M (2007) Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16:325-342.
- Landreth G (2002) *Play Therapy: The Art of The Relationship*, 2 nd ed. New York, Brunner- Routledge.
- Mantemayor L (2014) Exploring the effectiveness of child-centered play therapy in young children: a quantitative single case research design (Doctoral thesis). Texas, Texas A & M University.
- Pehlivan H (2005). *Oyun ve Öğrenme*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Pelham L (1972) *Self-directive play therapy with socially immature kindergarten students* (Doctoral thesis). North Colorado, University of Northern Colorado.
- Poyraz H (2003) *Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Ramazan O, Unsal O (2012) A study on the relationship between the social emotional adaptation and behavioral problems of 60-72 month old preschoolers. *Procedia Soc Behav Sci*, 46:5828-5832.
- Schottelkolb AA (2007) Effectiveness of child-centered play therapy and person-centered teacher consultation on adhd behavioral problems of elementary school children: a single case design (Doctoral thesis). Texas, University of North Texas.
- Sel R (2000) *Okul Öncesi Çocuklarına Oyunlar-Rondlar*. İstanbul, Yapa Yayıncılık.
- Sherwood P (2004) *The Healing Art of Clay Therapy*. Australia, ACER Press.
- Swan KL (2011) Effectiveness of play therapy on problem behaviors of children with intellectual disabilities: a single subject design (Doctoral thesis). Texas, University of North Texas.
- Şahin E (2005) *Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri için Uygulama Kılavuzu*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Terwiel DC (2010) *Okul öncesi sanat eğitiminde bir malzeme olarak kilin yeri* (Doktora Tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.

Selda Koçkaya, Kuleli İlkokulu, İzmir; **Diğdem Müge Siyez**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yazışma Adresi/Correspondence: Selda Koçkaya, Kuleli İlkokulu, İzmir, Turkey. E-mail: selda_k90@hotmail.com

Bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir - No conflict of interest is declared related to this article

Çevrimiçi adresi / Available online: www.cappsy.org/archives/vol9/no1/

Geliş tarihi/Submission date: 5 Ağustos/August 5, 2016 - **Kabul Tarihi/Accepted** 17 Ağustos/August 17, 2016
